

FEBRUÁR

Ötletvázlat írórsága panoptikumából

BOGNÁR ANTAL

(Talált szöveg.)

Tudom jól, kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy éppen egy ilyen kis senki ügyes-bajos dolgaival vesződjenek, mint amilyen itt alább ez az F. M. Nekem ne is mondják, jól tudom.

A jó fene bánja, ha elégedetlen, ha életunt. Kit érdekel... Mit izgasson cselekedetei rugója, szívfájdalma, és hogy van-e magához való esze? Mit izgatna engem, éppen engem, mit tart erről az egész hóbelevancról, és hogy igazat kell-e, lehet-e neki adni...? Tőlem bánkódhat, lelkendezhet, akár ki is bújhat a bőréből — de minek kötné ezt az orromra! Hogy netán savanyú neki a szegényszag? Hogy lenézik és packáznak vele a hivatalokban? Netán boldogtalannak érzi magát? Bánom is én! Tőlem akár fel is fordulhat. Az én életem se fenéki tejföl.

Most mégis esdekelve arra kérem Önöket, hallgassanak meg! Önökben van minden reményem.

Nem vagyok mai gyerek. Tudom, nehéz idők járnak. Szabályra szabály, folt hátán folt. Fölfoghatatlan a törvény, és nélküle még csak az egyszer volt káosz sem állítható vissza. A természet rendje is felborul. Vándormadarak szeme közt billeg, perdül a láthatár, perdül és a meredek égbe billen; és a helyben költők egyike-másika kerengve méri, hányat költsön — mondanák, akik nálamnál ügyesebben forgatják a szót; mert volt hozzájuk szerezcsém. A kövér sáskák már nem bírnak fölrepülni, háziastak, s maholnap egymás zöldjére vetemednek. Halak vettetik szét magukat fölfelé, fölfelé, s préselődnek össze lejjebb furakodva

Az élet alját, sűrejét ismerem.

Pedig hát én csak egy csinált nevű ember vagyok. S bizony, aki nekem nevem betűcskéit adta a léthez, mást ígért. Hogy utamat egyengetni fogja . . .

A türelem szobra voltam eddig.

Tán épp ezen a jogon szólhatok, s ezért bízhatok abban, hogy Önöknél mégiscsak meghallgatásra találok. Ezen a jogon kérhetek kivételezést az egyetemes — csinált! — romlásból. Mert F. M. azért mégsem akárki, nem tucatember, akiből százezer szaladgál!

Így se volna persze sok értelme, s nem is volna illő részletezni, milyen sivár és utálatos tud lenni egy ember élete. Sose tenném. Csakhogy akinek a lelkén szárad, évek óta mélyen hallgat erről! Annyira se méltatja szegény szerencsétlen áldozatát, hogy kalaplevéve egy könnyet hullasson felette. Két szál szalmát nem tett keresztbe érte — hát legalább a részvét . . .

Félreértés ne essék: én nem vagyok hús-vér ember. És hát a hősök mind rabszolgák . . . De mert a sorsomat a teremtés piedesztáljáról pimaszul megvonta, s nem hagy beleszólnom, hát azért se hordja őirósága oly magasan az orrát! Még ha kezében van is letéve sápatag életem.

Betelt a pohár! Történjék bármi velem, a nagy nyilvánosság elé akarom tární viselt dolgait. Az Önök segítségét kérem ahhoz, hogy elégtételt vehessek rajta bosszulatlan senyvedésemért. Az Önök jóindulatában és emelkedett bátorságában van minden bizodalmam.

Mivelhogy első és legfőbb instanciám egy személyben ő, burkoltan jeleztem, s jó régen, mi bánt. Régebben homlokráncolva fogadott, mint aki velem érez. Pedig csak unt, jól tudom. Vagy tanácstalan volt, s bevallani restellte. És most már letagadtatja magát előttem, hogy elő se hozakodhassam efféle csip-csup ügygyel, ami pedig az életem.

A képzelet, azt mondják, nem ismer határt. Még hogy nem ismer! Miféle megátalkodott képzelet az, amely élő tárgyát a való lét egyetlen változatával megbéklyózza?! A szegényességéből csinál erényt?! Beteges képzelet az. Egy megszállotté, aki reám híz kényszerzubbonyt!

Az illetőt én igen sokáig jótevőmnek hittem. Nem túlzás: úgy néztem fel rá, mint az istenre. Minden szava parancs volt számomra. A legkisebb óhaja szent. Dróton rángatott bábja voltam.

Lestem szeszélyeit, s végtelenül hálás voltam neki szűken mért kegyéért. Kétszínűsége csak lassanként és sokára kezdett előttem lelepleződni. És én még akkor is inkább a megbocsátás mikéntjét kerestem. Váltig bíztam abban, hogy majd csak minden jobbra fordul egyszer... Eltűrtem azt, hogy kiélje magát rajtam. Hogy kifigurázzon, meghurcoljon és mutogasson, mint valami vásári korcst. És még a megdicsőülésemmel is ő tetszelegjen.

Tűrtem engedelmesen. Egy rongy szalmabáb is megsokallná, anynyi megaláztatást viseltem el zokszó nélkül. Úgy táncoltam, ahogyan ő fűtyült.

Végigcsináltam kérdezetlenül az utóbbi hatvan-hetven-nyolcvan évet, vagy kétszázat talán, mert annyinak tűnt, s életemben voltam fogdmeg és betyár, szatócs, krakéler, pikoló, hajósinas, nyüzsögtem ezerarcú jelentéktelenségben, és mindig csak félig gondolt el az a sarlatán, elnagyolta lényemet, félemlernek hagyott meg. Bíbelődött velem kicsit, mígnem jött a háború, vagy beköszöntött a béke, aztán félretett. Néhanapján szeretetreméltónak rajzolt talán, de aztán fejemre olvasott, hogy abban nem volt köszönet.

Persze, ő mostanság is úgy él a köztudatban, mint a megtestésült emberiség. Köztiszteletnek örvend. Engem szólnak meg azért, amit ő eszel ki.

Hát én most ország-világ előtt kimondom, kicsoda is ez a botcsinálta mágus!

Amikor a legújabb békeidőben elővett, előbb a tudatlanságomból kovácsolt tőkét magának: a derék, bárdolatlan, jópofa emberke, akivé megtett, arra volt jó neki, hogy fölényét fitogtassa, jártasságát az élet rejtelseiben, s legyen, aki ámul és bámul a józan eszén. Tanulj, tinó! — nyösztetett, és én vért izzadtam. Ő pedig karba tett kézzel, atyaián megmosolyogta erőlködésemet. Amit ígért, a dicsőségből persze nem lett semmi. Adta a feledékenyt. S amikor végül sikerült megutáltatnia velem az ismeretek gyarapítását, azt hinné az ember, legalábbis megszeppent egy kicsikét attól, hogy csalatkozásom őellene, a hasonszőrűek ellen fordít. Dehogy! Ekkor a kiábrándultságomat lovagolta meg ravaszul. Azt mondta, önmagamat ismerjem meg, s engedjek szabad utat vágyanak, szenvedélynek, indulatnak. És ásatott velem lelkemben homokba kutat. Tán még ma is azt csinálnám — ha egyszer csak el nem szólít kelleetlenül lenyújtva kezét. Mert most „új láthatár” gerjesztette föl. És tömte a fejemet a szabadosság, tömte a keregett kötelmek maszlagával. Semmivel se törődj, verekedj! Élj ve-

szélyesen! És folyton engem pocskondiáztak. Neki a haja szála se görbült miattam. Később is el-elmerengett a nagy időközön. Azt hitte tán, elememben voltam; s tetszelgett abban, hogy csendes-társam volt. Majd a kedvemet kereste, ez volt az új lelemény. Előbb rideg boszorkánykonyhájába invitált, tátsam a szájamat. S érdektelenségemen kesergett. Aztán etetett-itatott, mint valami csavargót, és — talán hogy elkedvetlenedését ellensúlyozza — kistílú kalandokat engedett meg, olcsó mulattatásomat szavatolta. Lassacskán rájöttem a turpisságra: titkos terve az, hátha balgán örvendezve visszakeveredek névtelen énemhez, aki előtte voltam — ő pedig, mintha mi sem történt volna időközben, vígan veheti a kalapját!

Ő ültetett el minden bogarat a fejemben, ő csinált belőlem aljas törtetőt és javíthatatlan balekot, miatta lettem meghasonlott és egydimenziós.

Egyszóval vakvágányra tett.

Én, kérem, hajnalok hajnalán vekker éktelen csörömpölésére ébredek, egy kozfészekben, és a buszon, az utcán méltánytalanul a tyúkszememre léphet akárki. Lótok-futok; én, az utódatlan gyereket nevelek... — én, kérem, verejtekemet hullatom a betevő falatért, szinte belegebbedek a gürcölésbe, és annyit érek el vele, hogy jobb időkbén „szerzésvágyam”-ért megszólhatnak, másszor buzgalmamért léhűtők kinevetnek; s mindenkor tuskónak csúfolnak a hátam mögött, mert mindenfajta rosszállásomról hallgatok. Ez elvégre örökké tart, minek felháborodni — de mit keresek benne én?! A hivatalokban, akiknek kötelessége az eligazításom lenne, azok ehelyett, merthogy avatatlanságom a homlokomra van írva, néma egyetértésben becsapnak, megtévesztenek. Egy húron pendül mind!

Engem, kérem, nem kedvelnek az emberek... Nem hisznek nekem, mert nem magyarázkodom — *de hiszen önála van minden magyarázat!* Mint a bélpoklost, úgy kerülnek. Ilyen jól kifigyelhető hát, hogy egyetlen hit éltet: én csak átmenetileg, ideiglenesen vagyok itten, valaki engem valami másra szemelt ki. Ne tessék megbotránkozni, s ne tessék engem kinevetni: néha valóban arról ábrándoztam fogvacogva, hogy talán egy világra szóló áldozatnak kellek én, semmi másnak; azért tart ilyen soká a készülőds... .

De hát most már ez itt, ez, amit kényszerűen teszek, ez a kálváriajárás!

En, kérem, úgy élek, mint más, közönséges emberek!

Ha félresikerültem, ha tényleg végképp fölöslegesnek bizonyultam, legalább annyira megbecsülhetett volna, hisz lett volna erre annyi mód és alkalom, hogy tragikus körülmények között taszít a halál karjaiba... Az is jobb lenne, mint a szürkeség, a szürkeség, a meddő várakozás.

Emberemlékezet óta nem volt egy jó napom. Látni, utazni szerettem volna, fecsegni olyan-amilyen zagyva nyelven, tréfára venni a mindennapok álruhás kóstolgatását — s aztán, mikor csak kedvem tartja, visszaruccanni az éteri légbe, amely igazi hazám, és csatangelni más korokban, előre merészkedni a jövőbe... Egy pohár bort meg nem ihattam úgy, hogy ő, a parancsolóm, akiben vakon hittem, bele ne kortyolt volna; világot nem láthattam, csak szorosán az ő nyomában; szót nem válthattam mással, csak akit ő jól betanított a kérdésekre és a válaszokra; s csak a megunt szeretőit engedte át nekem — mindig minden úgy történt velem, ahogyan ő akarta, tudta, mindig mindenben ő volt az első, én csak a második lehettem! Támadjon bennem nem is hogy ötlet, csak az árnyéka, s már ott koslatott, szimatolt. Nem hagyott élni, lélegezni.

Bezzeg ide a legmélyebb jelentéktelenségbe most már nem jön utánam! Ez az ő számára elintézett dolog. Mintha nem is volna, úgy tesz. Nem személy szerint ő rendezte be szűkös világomat — melybe bizony, hogy ő vetett bele —, éppen csak tudja, hogy ilyen is van, s ez elég neki. Nem vonzódik az ilyenfajta nyersességhez. A keresetlenben a buta véletlent gyanítja, úgy veszi, az csak: talált — s mennyire más a *keresett*, s meglelt.

Nem akarok örökké így élni!

Hát nem érdemelnék százzorta többet? Ha másért nem, hát mert mindent kiálltam? Nem a sajnálkozást igénylem, dehogyis! Nem a sanyarú sorsom kitergetését; még csak az hiányzik! Óírósága ezzel csak szentesítené a tényállást, s öngazolást keresne gondatlanságára, jól tudom, mentséget arra, hogy hagyta rajtam beteljesülni a valóság átkát. Különben is: ki kíváncsi az ismerős, ugyan ki az idegen nyomorúságra!

Ó, istenem, lehettem volna sikeres ember! Gondtalan, megbecsült, elégedett. Ha megvetett is, de irigyelt. Személyiség! Amit csak az ember elgondolni képes, bárkivé megtehetett volna. Csodálatos képességekkel ruházhatott volna fel, ha úgy akarja. És még csak tisztességes nevet sem adott nekem.

Őneki — hiszen azt hajtogatta könnybe lábadt szemmel: én-
tem él —, neki *egy tollvonásába kerülne*, s élhetnék lakályosan
olyan helyen, ahol nem kényszerülök feláldozni kényelmemért a
rendet, vagy kényelmemet a rendért; egy tollvonás, ennyiből áll-
na, s például meggazdagodnék. Egy tollvonásába kerülne a bol-
dogságom!

Nem akarok örökké az adottságok börtönében sínylődni!

Követelem kárpótlásul a könnyed pompát!

Óíróságától követelek időtlenségembe perspektívát!

Követelem, hogy írjon nekem mindennapra napsütést!

Követelem, hogy írjon fürdőmedencét, télikertet, szaunát!

Írjon zenét, zenét a fülembé! Írjon luxusautót, pezsgőt, kaviárt!

Legyen az életem meseszép!

Írjon olyannak, hogy mindenki csodáljon!

Írjon felívelést! Írjon nagyságot! Írjon tekintélyt!

Adjon mindenkit lenyűgöző szavakat a számba! Írja kalandok
fergetegét! Írjon nekem mindent elsöprő érzelmeket! Írjon ember-
feletti erőt! Írjon velem jó vicceket mulattatásul, melyekben nem
én húzom a rövidebbet! Csak üljön neki, és ragadjon tollat!

Írjon *mindent!* Írjon mindent, ami van, és ami nincs!

Csupa szépet és jót írjon!

Írjon nekem istent!

Nekem írja ezeket, mert eddig ő rontott el mindent, ő rövi-
dített meg!

Sírkamráz ez az élet, egy tetszhalotté; és milyen levegőtlen!

Gondolhatok-e mást, mint hogy tudván tudta, éppen ezt akarta?

Őnök tarthatnak engem kis senkinek, merthogy ereimben való-
ban nem csörgedez valódi vér, félrecsúszott árny vagyok. De mi
volna, ha egy szép napon sikerülne végleg megszabadulnia tőlem,
lerázná boldogtalan szellemalakjait? Mi lesz, ha összetéveszti va-
lamelyiküket valakivel? Hiszen megadatott neki a szabad válasz-
tás lehetősége és hozzá a képesség, s *bárkit megörökíthet*. Bárkit
Őnök közül, *tégedet*, panaszom meghallgatója; s szépítés nélkül!
Vájkálhat lelkedben, kitergegetheti legféltebb titkaidat, szétkür-
tölhet csalást, csalódást, álmot és szégyent, s — én mondom —
olyat műveltetted veled, amit álmodban sem tennél! Szégyent hoz
a fejedre, gyászba dönt, kitesz a közmegvetésnek, s még ha esetleg
felmagasztosulsz is elgondolásában, összeroppansz, sírsz és belerok-
kansz... *Óírósága közveszélyes!* Büntetlenül kizsigerelhet — és
nem jár érte semmi bér, fájdalomdíj, semmi, de semmi jutalom.

Azzal csak hiteget, áztat. Majd meglátod, ha az én bőrömbé kerülsz, csupa rágalom, hazugság, hamisítás, amit veled művel, s bezzeg a kívánságod szerint nem hamisít! Happy end nem jár!

Mióta végleg levette rólam a kezét, bevallom, egyre jobban félek. Mit forgat már megint a fejében? Annyi sokszor hajlandó lettem volna halálba menni a kedvéért — hátha most csak az alkalmat lesi...! Talán egész viselkedésével, eltaszításommal az volt a titkos célja, hogy végezetül öngyilkosságba kergessen; s az ő lelkiismerete tiszta: nincs többé, aki tanúskodhatna megrontásom perében, nincs aki számon kérné rajta a bőséget, amit nem hozott le. Álszentül még el is siratna ott fenn, a fényben, miután vészjósló nézőtéri csendben halálba hajszolt egy színházi nagyjelenethez...

Esdekelve kérem Önöket, ne hagyják! Védjenek meg! Fogadjanak be, rejtse el előle...!

Mit is beszélek...

Mi közöm hozzá, lehet, e szókkal hessegetnek el, s még az a néhány jóhiszemű is félreért...

Átláttam a szitán, s nem untatom többé őíróságát panaszaimmal. Bármit tennék, abból csak ő húzna hasznot. Minden esztelen cselekedetemet megpróbálná „megérteni” és „megértetni”, mímelne együttérzést, és a lelkiismerete megnyugtatására igyekezne felemás részvétet kicsikarni. Eddig se tett mást. Halálhíremre hullaboncolómnak is készségesen odaállna.

Csak egyvalamire nem számított. Hogy kiüthetem a kezéből, és saját fegyverével verhetem meg! Hogy *nem csak az ő szájával szólhatok*. Mert a szólás nagyobb adomány, mint a lét — jól tudom-e a leckét?

Ártani nem árthatok neki. Nincs oka félteni tőlem az életét, mert életem csak addig változható, míg él. Különböznél más gazdát kell keresnem, s ki tudja, milyet találok. Nagyon is jól tudja őíró-sága, hogy énfelőlem vígan ellehet, semmi merénylet nem fenyegetheti. De bottal ütheti a nyomomat! Akkor lássam, amikor a hátam közepét!

Az erkölcs azt diktálja, hogy az elfogulatlanság érdekében előbb s elődlegesen a közveszélyes tett ítéltesse el, ne a személy. Az illető nevét tehát én nem fedhetem fel. Nyugodt lélekkel kérhetném Önöket, tisztelet audiencia, hogy ha akadt, aki kideríti és közlésezi a nevemben, attól fogva ne olvassák el őíró-sága egyetlen sorát se. Nem érhetne az a vád, hogy javamra gondolva kértem, mert hiszen létem: író-ságának függvénye. Megrögzül mai, áldat-

lan állapotában, ha fálnak beszél a száj, mely testet adott neki. De hát a betűfaló kíváncsiság ezer szemét, hiába kelne az ember versenyre vele, nem lehet mind elfedni. Célszerűbb volna tehát betapasztani őírósága száját. Végeredményben egyre megy.

Én mégis azt ajánlom, inkább próbálják meg szóra bírni! Csak tiltsák el előbb valahogy a szűkkeblűségtől. Minden követ mozgassanak meg. Szabadítsák fel. S majd ha megemberelte magát, akkor vegye a szabadságot beszédhez, hallgatáshoz. Ez minden, amit kérek.

Őíróságának pedig a következőkig csak azt kívánom, ne adja meg neki a valóság, amit nekem a képzeletével nem adott meg.

Őírósága természetes hőse, F. M.

(A címzett válaszol.)

Február Mihály kifakadása őszintén szólva nem lepett meg. Csak epéssége és leleményessége, ahogyan középük furakodva egymás ellen bergeli a reá szerződő feleket: író és olvasót. Legkönnyebb volna tagadnom, hogy ilyen nevű személy létezik, s hogy akár csak hírből is ismertem, nemhogy valaha is bármi közöm lett volna hozzá. Akinek pedig nem inge, ne vegye magára, ugyebár.

Az igazság az, hogy Február Mihállal egy ideig sülve-főve együtt voltunk. Nem csoda, hiszen én ötlöttem ki őt. Higgyék el, azóta is nagyon aggaszt a sorsa. Egyszer talán egy könyvben fogom megírni hányattatásait és mind szórványosabb találkozásainkat.

Levele nem lepett meg, mert mindig is kiegyensúlyozatlannak ismertem. Amikor utoljára láttam, zilált ember benyomását tette rám. Elvészettnek látszott. Ő az örökös mellőztetését fájlalja — én inkább azért teszek magamnak utólag szemrehányást, mert korábban talán túlságosan is kényeztettem . . .

Amit itt szükségesnek tartok elmondani, az az alábbi.

Kacérkodása a halálsejtelemmel egész egyszerűen ripacskodás, emberileg fel nem fogható, de tiszteletreméltó vágyakozás az emberlét tragikuma után. A tetszőlegesen sokszorozható halálnemek ellenére ugyanis, melyekben részesülhet, egy hős sohasem hal meg. Hadd tegyem hozzá, hogy előéletéért nem tartozom felelősséggel, s utóéleté sem tartozik rám, hiszen — mint legvadabb képzelgései

hallatán biztattam is — bármikor választhat magának másik író, aki kedvére tesz, kiszolgálja kétes ösztöneit.

Az merő hazugság, hogy kizárólag az én élményanyagomon kérdőzhetett. Számos esetben én magam csak az ő közvetítésével jutottam bizonyos tapasztalatokhoz.

Rágalom nemkülönben a víviszekció vádja. Volt rá eset, hogy például összeszúrta a levelet valakivel; s noha utólag tudomásomra jutott, ezt a róla szóló történetekben meg sem említettem.

Február Mihályt ma sem tudnám mással vigasztalni, mint saját magamat.

Nem érhet semmi rossz. Nem érhet rosszabb annál, mint amit emberek elviseltek és elviselnek.

servus literaria, N. N.

(A közreadó jegyzete.)

Jobb híján talált szövegnek minősítve vállaltuk a fenti terjedelmű, névtelen levél közlését. Kétközben voltunk ugyanis, besorolható-e, ha fenntartásokkal is, az irodalom mégoly tág gyűjtőfogalma alá, mivel mind a dokumentum, mind a fikció meghatározása alól kisiklik, nem tartja tiszteletben a prózaírás és prózaolvasás két sarkkövét: egyrészt, hogy a hős nem lehet azonosíthatóan valós személy, így hát nyilvánvalóan nem lehet efféle életmegnyilvánulása (nem feleselhet), másrészt, hogy az író nem személyes mivoltában hoz létre műveket, így hát semmi szín alatt nem bizonyítható rá, hogy a művébe foglaltakat ő maga állítja. Nemcsak hogy vét e két alapelv ellen, hanem éppenséggel ellenük irányul. Visszaél azzal, hogy az író és az olvasó, az aktív és a passzív fél egyezményesen a hős minél tökéletesebb (látszólagos) hitelesítését várják el az irodalomtól.

Nem vállalhattuk volna pusztán a közlése kockázatát az esetleges (játékos vagy komoly) válaszadás reményében sem, mert úgy okoskodtunk, hogy ha a címzett rászánja magát a válaszadásra, eleve belekényszerül a szöveg perverz kelepccéjébe. Elvetettük azt a fölvetődött ötletet is, hogy — a tanulság kedvéért — tárgyilagosan kiigazítjuk a szöveg rosszhiszemű tévedéseit, szélhámosságát, mivel a kiigazító óhatatlanul annak gyanújába keveredne, hogy talán ő a címzett.

A közreadó ezért vette magának a szerepjátszás bátorságát, s mértéktartó rövidséggel, pusztán a főbb tételekre szorítkozva meg-

fogalmazta a feltételezett címzett lehetséges válaszát, egyes szám első személyben. Aggályai a szöveg irodalmisága felől változatlanul megmaradtak volna, ha egy szerencsés ötlet nem segíti túl a dolog nehezén; válasza is ezért sikerült igazán csattanósra.

A szöveg alibije (és egyúttal gyenge pontja) ugyanis az iniciálé. Rejtélyes és árulkodó egyszerre. Gordiuszi csomó. Annak feloldása — s nem kiderítése! — a talány kulcsa: a teljes név már konkrét személyt jelölne, ám ha F. M.-nek mi adunk teljes nevet, létét visszaiktatjuk a valóság és a képzelet választóvonalának innenső oldaláról a túlsó oldalára. Alulírott tehát elnevezte a hőst Február Mihálynak.

A talált szövegnek ily módon ez a beavatkozás adta meg egyetlen jelentéstani fogódzóját. Irodalmi dimenziója, ha van, csakis ebből ered. Annál is inkább, mert a talált név egyáltalán nem szövegidegen. Ha szabad ilyet mondani, telitalálat, annyira ráillik a szövegben bennerejlő motivációs hármasságra.

A dakota indiánok februárt derékban ferde vonallal metszett emberalakokkal jelzik: az éhség hava ez. Február (az évzáró hónap) a római mitológiában a tisztulás hava: mensis Februarius. Februó a holtak istene, e hónapnév etimológiája hozzá is visszavezethető.

B. A.

Az 1843-ban épült és 1926-ban átalakított topolyai tájház